

Sygn. akt II CSK 276/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 marca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z powództwa E.B.

przeciwko I.T.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 marca 2018 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego w S.

z dnia 13 października 2016 r., sygn. akt I ACa .../16,

1) oddala skargę kasacyjną

**2) zasądza od powoda na rzecz pozwanej koszty
postępowania kasacyjnego w kwocie 2700 (dwa tysiące
siedemset) złotych.**

UZASADNIENIE

Powód E.B. domagał się zasądzenia od pozwanej A.B. (obecnie po zmianie nazwiska - I.T.) kwoty 212 227,50 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem zachowku po matce powoda O.K. oraz kwoty 8 635 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem zwrotu poniesionych przez powoda kosztów pogrzebu O.K.

Wyrokiem z dnia 13 stycznia 2016 r., Sąd Okręgowy w S. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu. Sąd ustalił, że w dniu 21 listopada 2009 r. zmarła O.K., ostatnio zamieszkała w S. W chwili śmierci była wdową. Powód E.B. jest jej jedynym dzieckiem, zaś pozwana jest wnuczką O.K. i córką powoda. Postanowieniem z dnia 6 września 2010 r. Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po O.K. na podstawie testamentu z dnia 24 lipca 2008 r. nabyła w całości pozwana z dobrodziejstwem inwentarza. Sąd ustalił, że w skład spadku po O.K. wchodzi: spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ul. P. nr [...] o wartości 243 100 zł, nasadzenia i zabudowania w postaci domku, ogrodzenia i innej infrastruktury na działce ogrodowej nr [...] w zasobach ROD „Z” w S., pozostającej w użytkowaniu O.K. do chwili jej śmierci, o wartości 95 723 zł (7.623 zł plus 88 100 zł), środki na rachunkach spadkodawczyni o równowartości 3 527 zł oraz wierzytelność w kwocie 16 127, 31 zł, łącznie 358 477, 31 zł. Stosownie do art. 991 § 1 k.c., powodowi przysługuje tytułem zachowku połowa tej sumy, a więc 179 238,65 zł, którą Sąd pomniejszył na podstawie art. 991 § 2 k.c., o kwotę 91 100 zł tytułem wartości poczynionego przez spadkodawczynię zapisu na rzecz syna, polegającego na ustanowieniu przez pozwaną, w dniu 28 lutego 2012 r., na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego, położonego w S. przy ulicy P.[...], bezpłatnego i dożywotniego użytkowania polegającego na prawie korzystania przez powoda z całego tego lokalu z wyłączeniem innych osób. Ostatecznie Sąd pierwszej instancji obliczył przypadający powodowi zachówek na kwotę 88 138,65 zł. Na poczet tej kwoty zaliczył wartość nasadzeń i zabudowań w postaci domku, ogrodzenia i innej infrastruktury na działce ogrodowej nr [...] o wartości 95 723 zł. Sąd wskazał, że po śmierci O.K. powód i pozwana złożyli odrębne wnioski o przydział działki nr [...]. Uchwałą zarządu ROD z dnia 27 lutego

2010 r. działka została przydzielona powodowi. Pozwana odwoływała się od decyzji, ale bezskutecznie. W piśmie z dnia 28 marca 2010 r. zarząd ROD poinformował pozwaną, że nabyła ona w spadku prawo do nasadzeń i zabudowań na działce, ale powinna rozliczyć się z ich wartości z powodem, któremu przydzielono działkę. Powód nie rozliczył się z córką. W dniu 13 listopada 2014 r. powód złożył do zarządu ROD "Z " wniosek o rozwiązanie umowy dzierżawy działki ogrodowej nr [...], zaś klucze do furtki i domku przekazał pozwanej. Po ich odesłaniu przez pozwaną, powód złożył je w siedzibie zarządu ROD w S. przy ul. G. [...] do dyspozycji zarządu.

Sąd Okręgowy podniósł, że pozwana przedstawiła skutecznie do potrącenia przysługujące jej wobec ojca wierzytelności w kwocie 6 518,94 zł oraz 4 200 zł. Za niezasadne uznał roszczenie powoda o zasądzenie od pozwanej kwoty 8 635 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu, tytułem zwrotu poniesionych przez powoda kosztów pogrzebu O.K., stanowiących dług spadkowy w rozumieniu art. 922 § 3 k.c., albowiem powód odebrał po śmierci matki świadczenie pieniężne z umowy ubezpieczenia O.K. na życie, którego celem było, między innymi, pokrycie kosztów pogrzebu. Z podanych przyczyn Sąd Okręgowy oddalił powództwo E.B. w całości.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia z dnia 13 października 2016 r. Sąd Apelacyjny w S. oddalił apelację powoda w całości, aprobując ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego przeprowadzoną przez Sąd Okręgowy i dzieląc poczynione ustalenia faktyczne, w tym co do składu i wartości majątku spadkowego oraz wysokości należnego powodowi zachowku w kwocie 88 138,65 zł. Odnosząc się do zasadności odliczenia od niej przez Sąd Okręgowy kwoty stanowiącej równowartość nasadzeń i obiektów na działce ogrodowej nr [...], Sąd drugiej instancji podniósł, że pozwana nie złożyła powodowi skutecznego oświadczenia, że potrąca przysługującą jej wierzytelność z tytułu wartości nakładów na działkę nr [...] z wierzytelnością powoda z tytułu zachowku, skutecznie potrąciła jedynie kwoty 6 518,94 zł oraz 4 200 zł. Nie oznaczało to jednakże uwzględnienia apelacji powoda, albowiem jego postawa podlegała ocenie na podstawie art. 5 k.c. Sąd drugiej instancji podniósł, że apelacyjny zarzut wadliwego przyjęcia przez Sąd Okręgowy, wbrew art.15 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach

działkowych(Dz.U. z 2005 r., Nr 169, poz.1419 - dalej: „r.o.d.”), że z chwilą uzyskania przydziału działki nr [...] na mocy uchwały zarządu ROD z dnia 27 lutego 2010 r. powód stał się „z automatu” właścicielem nasadzeń i zabudowań na tej działce, miałyby znaczenie przy analizie zarzutu potrącenia, ale tego rodzaju oświadczenia powódka skutecznie nie złożyła. W świetle obowiązującej, w dniu podjęcia uchwały zarządu ROD z dnia 27 lutego 2010 r. o przydziale działki na rzecz powoda, ustawy z dnia 8 lica 2005 r. o r.o.d., prawo użytkownika działki ogrodowej było specyficznym stosunkiem obligacyjnym, nie stanowiącym prawa rzeczowego, ale wykazującym cechy podobne do bezczynszowego użytkowania gruntu (art. 708 k.c.). Zgodnie z art. 15 ust. 2 przytoczonej ustawy, sfinansowane przez O.K. nakłady na te działkę w postaci nasadzeń i zabudowań stanowiły jej własność i weszły w skład spadku odziedziczonego przez pozwaną, nie mogły jednak stanowić przedmiotu samodzielnego obrotu, ani też nie mogły być przez pozwaną odłączone od gruntu. Sąd Apelacyjny wskazał , że prawo do rzeczywistego skorzystania z tego składnika majątkowego spadku, pozwana uzyskaby w dwóch sytuacjach, po pierwsze, gdyby zarząd ROD przydzielił jej działkę, co nie nastąpiło wobec uwzględnienia konkurencyjnego wniosku powoda oraz po wtóre, gdyby powód zapłacił pozwanej równowartość tych nakładów, co także nie nastąpiło. Art. 15 ust. 2 ustawy o r.o.d. nie dotyczy kwestii dalszego losu nakładów na działkę ogrodową po śmierci ich właściciela - spadkodawcy, gdy działka zostaje przydzielona innej niż spadkobierca osobie, której przysługuje zachowek wobec właściciela odziedziczonych nakładów. Po analizie przepisów ustawy o r.o.d., Sąd Apelacyjny przyjął, że powód z dniem uzyskania przydziału działki ogrodowej nr [...], nabył także własność znajdujących się na niej nasadzeń oraz zabudowań, stanowiących od dnia otwarcia spadku własność pozwanej i w ten sposób pozbawił pozwaną w sposób trwały prawa do korzystania z tego składnika jej majątku, sam to prawo uzyskując. Domaganie się w tej sytuacji zachowku pozostaje, zdaniem Sądu, w sprzeczności z elementarnym poczuciem sprawiedliwości, stąd nie podlega ochronie na podstawie art. 5 k.c. Nie ma przy tym znaczenia fakt rezygnacji przez powoda po prawie pięciu latach z umowy dzierżawy działkowej. Z podanych przyczyn Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie art. 5 k.c. w zw. z art. 991 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie oraz art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (Dz.U. z 2005 r., Nr 169, poz. 1419) i art. 30 ust. 2 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 2176) przez ich niewłaściwą wykładnię. Formułując te zarzuty domagał się uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego w S. i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (Dz.U. z 2005 r., Nr 169, poz. 1419) oraz art. 30 ust. 2 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 2176) przez ich niewłaściwą wykładnię przez Sąd drugiej instancji, skutkująca przyjęciem, że własność nasadzeń i zabudowań na działce ogrodowej nr [...] po śmierci O.K. przeszła na rzecz powoda wraz z zawarciem przez niego umowy o użytkowanie działki (otrzymania przydziału działki na podstawie uchwały zarządu ROD z dnia 27 lutego 2010 r.) jest niewłaściwie skonstruowany i nieadekwatny do jego uzasadnienia oraz stanu faktycznego sprawy, stąd nie podlega uwzględnieniu. Przepisy te mają tę samą treść i przewidują, że nasadzenia, urządzenia i obiekty znajdujące się na działce, wykonane lub nabyte ze środków finansowych działkowca, stanowią jego własność. Sąd Apelacyjny dokonał prawidłowej interpretacji art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych, obowiązującej w chwili śmierci O.K. i zasadnie przyjął, że skoro nasadzenia, altana, ogrodzenie i pozostała infrastruktura zostały sfinansowane przez O.K., to w świetle tego przepisu były własnością spadkodawcy w dacie otwarcia spadku. Weszły w skład spadku po O.K., który z mocy testamentu notarialnego odziedziczyła pozwana. Powód nie dokonał tych nakładów ani też nie nabył ich z własnych środków finansowych, zaś Sąd Apelacyjny nie stwierdził, że powód stał się ich właścicielem na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. Przytoczona podstawa kasacyjna nie dotyczy i nie obejmuje kwestii, czy powód nabył te nakłady, i na jakiej podstawie prawnej, w wyniku uwzględnienia przez zarząd ROD- uchwałą z dnia 27 lutego 2010 r.- wniosku powoda o przydział działki ogrodowej nr[...]. Przytoczona podstawa

kasacyjna w żadnym razie nie dotyczy także kwestii rozliczeń między powodem i pozwaną z tytułu objęcia przez powoda działki z nakładami w użytkowanie na mocy tejże uchwały oraz przepisów obowiązującej wówczas ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych. Stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Związanie granicami podstaw kasacyjnych oznacza powinność Sądu Najwyższego merytorycznego rozpoznania jedynie tych zarzutów materialnoprawnych, które zostały wytknięte przez skarżącego oraz niedopuszczalność uwzględnienia z urzędu jakichkolwiek innych, być może występujących, ale nie wytkniętych przez skarżącego, uchybień materialnoprawnych bez względu na ich ciężar i znaczenie dla wyniku rozpoznania skargi.

Skarżący zarzucił ponadto naruszenie art. 5 k.c. w zw. z art. 991 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i uznanie przez Sąd Apelacyjny, że dochodzenie przez powoda zachowku stanowi nadużycie przysługującego mu prawa podmiotowego. Ten zarzut także nie jest trafny w okolicznościach rozpoznawanej sprawy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych ugruntowany jest pogląd, zgodnie z którym nie jest wyłączone stosowanie konstrukcji nadużycia prawa podmiotowego w odniesieniu do roszczenia o zachówek. Może zatem dojść do oddalenia powództwa o zachówek ze względu na jego sprzeczność z zasadami współżycia społecznego lub do obniżenia z tej przyczyny jego kwoty, aczkolwiek powinno to nastąpić jedynie w przypadkach wyjątkowych. Zachówek stanowi bowiem przejaw realizacji obowiązków moralnych spoczywających na zmarłym wobec najbliższych członków rodziny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 r., I CSK 75/12, nie publ., wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2004 r., IV CSK 215/03, nie publ. i z dnia 25 stycznia 2001 r., IV CKN 250/00, nie publ. oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSNC 1981, nr 12, poz. 228).

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny obszernie wskazał przyczyny, które uzasadniają, w jego ocenie, zastosowanie art. 5 k.c. w odniesieniu do roszczenia powoda o zachówek i przekonująco umotywował przyjęty pogląd, że powód nadużywa przysługującego mu prawa podmiotowego, co uzasadnia

oddalenie powództwa w realiach rozpoznawanej sprawy. Wprawdzie istotnie, celem zachowku jest ochrona interesu majątkowego wskazanych w art. 991 k.c. członków rodziny spadkodawcy, który może swobodnie rozporządzać swoim majątkiem na wypadek śmierci, ale trzeba zwrócić uwagę, że powodowi, zgodnie z wolą matki, przysługuje bezpłatne i dożywotnie prawo korzystania z wyłączeniem innych osób, z wchodzącego w skład spadku spółdzielczego własnościowego lokalu mieszkalnego położonego w S. przy ulicy P.[...]. Oznacza to trwałą niemożność korzystania i uzyskania korzyści majątkowych z tego mieszkania przez pozwaną jako jego właścicielkę i zaspokaja niewątpliwie interes powoda. Sąd Apelacyjny trafnie podniósł także, że powód, uzyskując – na swój wniosek- przydział działki ogrodowej nr [...], w sposób trwały pozbawił pozwaną możliwości korzystania z niej, mimo, że także pozwana złożyła stosowny wniosek i nie rozliczył się z pozwaną z wartości nasadzeń i obiektów znajdujących się na tej działce, z których przez lata czerpał korzyści. Należy przy tym zaaprobować stanowisko Sądu Apelacyjnego, że po wypowiedzeniu przez powoda umowy dzierżawcy działkowej pod rządami aktualnie obowiązującej ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 2176), pozwana nie ma, wbrew stanowisku powoda, roszczenia o zwrot wartości nasadzeń i zabudowań na działce ogrodowej nr [...] do zarządu ROD „Z”.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁴, art. 98 i art. 108 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

aj

a.ł